

2. โอกาสและความท้าทายจากประชาคมอาเซียน

2.3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

การดำเนินงานภายใต้ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนจะก่อให้เกิดทั้งโอกาสและความท้าทายต่อประเทศไทยที่สำคัญ ดังนี้

โอกาส

ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนจะช่วยให้การทำงานร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาหรือสิ่งท้าทายต่างๆ ที่มีผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในประชาคม โดยเฉพาะในด้านต่างๆ ต่อไปนี้

1. การจัดการภัยพิบัติ

- อาเซียนมุ่งสร้างประชาคมอาเซียนที่สามารถต้านทานภัยพิบัติ และเป็นอนุภูมิภาคเดียวที่มีกรอบความร่วมมือระหว่างกันทางกฎหมายและมีกลไกในการประสานความช่วยเหลือระหว่างประเทศสมาชิก
- ไทยจะได้รับประโยชน์จากที่อาเซียนมีกลไกแจ้งเตือนภัย และได้รับการระดมความช่วยเหลือทั้งด้านบุคลากรและทรัพยากรจากศูนย์ประสานงานอาเซียนเพื่อความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและการจัดการภัยพิบัติ หรือ ASEAN Coordinating Centre for Humanitarian Assistance on Disaster Management (AHA Centre) ที่กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย เพื่อช่วยในการตอบโต้สถานการณ์ฉุกเฉิน บรรเทาทุกข์ และการบูรณะฟื้นฟู (ดังเช่นที่ได้รับความช่วยเหลือจากอาเซียนในกรณีมหาอุทกภัยเมื่อปี 2554)
- ไทยสามารถใช้ประโยชน์จากเวทีอาเซียนเพื่อแสดงบทบาทนำของไทยในการส่งเสริมความร่วมมือด้านภัยพิบัติในภูมิภาค และเพื่อแก้ไขปัญหาที่ไทยประสบ อาทิ การจัดการปัญหามลพิษจากหมอกควันข้ามแดน การเสริมสร้างขีดความสามารถของภูมิภาคในการเตือนภัยพิบัติ การจัดการด้านสาธารณสุขในภาวะภัยพิบัติ การจัดทำบัญชีวัสดุและเครื่องมือที่จำเป็นเพื่อให้ความช่วยเหลือกันและกันในอาเซียน การจัดทำแนวปฏิบัติในการดำเนินงานด้านภัยพิบัติร่วมกัน เป็นต้น

2. การศึกษา

- อาเซียนมุ่งส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการยกระดับการเข้าถึงการศึกษาและคุณภาพการศึกษาของประเทศสมาชิก โดยมีเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network - AUN) เป็นกลไกเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของประเทศสมาชิก ไทยได้รับประโยชน์จากการมีสถาบันการศึกษาของไทย 5 สถาบันที่ในเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยบูรพา และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และไทยยังเป็นที่ตั้งของสำนักเลขานุการเครือข่ายฯ อีกด้วย
- ไทยได้รับประโยชน์จากสื่อสิ่งพิมพ์สำคัญด้านการศึกษาที่อาเซียนจัดทำ เช่น คู่มือหลักสูตรอาเซียน (ASEAN Curriculum Source Book) เมื่อปี 2554 เพื่อให้สถานศึกษาและครูใช้เป็นแนวทางสำหรับการสอนและให้ความรู้ในเรื่องอาเซียนอย่างมีมาตรฐาน และใช้ประโยชน์จากรายงานสถานการณ์การศึกษา

ของอาเซียนประจำปี 2556 (ASEAN State of Education Report 2013) เพื่อเป็นข้อมูลการพัฒนาการด้านการศึกษาของแต่ละประเทศสมาชิก และนำไปใช้เป็นเกณฑ์ประเมินความคืบหน้าสำหรับอนาคต และเมื่ออาเซียนจัดทำกรอบการอ้างอิงด้านคุณสมบัติของอาเซียน (ASEAN Qualification Reference Framework - AQRf) ได้เสร็จสมบูรณ์ เพื่อเป็นระบบการเทียบเคียงคุณวุฒิและคุณสมบัติทางการศึกษาของนักเรียนที่มีมาตรฐานสากล และเป็นที่ยอมรับระหว่างประเทศสมาชิก ไทยก็จะได้ประโยชน์ด้วย

- นักเรียนไทยและประเทศสมาชิกอาเซียนได้เข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาอาเซียน (ASEAN Student Exchange Programme - ASEP) รวมถึงนักวิจัยและนักวิชาการของไทยสามารถเข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยนต่างๆ ภายใต้ความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจาอาเซียน เช่น Fulbright U.S. – ASEAN Initiative และทุนแลกเปลี่ยนในกรอบอาเซียน-นิวซีแลนด์

3. สาธารณสุข

- อาเซียนพยายามส่งเสริมการเข้าถึงบริการทางสุขภาพ การดำรงชีวิตที่มีสุขภาพดี การควบคุมโรคติดต่ออุบัติใหม่ ความร่วมมือด้านโรคไม่ติดต่อ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางการแพทย์ ตลอดจนส่งเสริมสุขภาพจิต สุขภาพคนต่างด้าว การแพทย์ฉุกเฉิน และการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ

- ไทยเป็นศูนย์กลางหนึ่งในการท่องเที่ยวและการคมนาคมติดต่อ ในภูมิภาคและได้ประโยชน์โดยตรงจากความร่วมมืออาเซียนและอาเซียนกับประเทศบวกสาม (จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้) โดยไทยแสดงบทบาทเชิงรุกมาโดยตลอดในการป้องกันและรับมือกับโรคติดต่ออุบัติใหม่ ไม่ว่าจะเป็นโรคซาร์ส ไข้หวัดนก โรคติดต่อไวรัสอีโบลา และล่าสุดโรคทางเดินหายใจตะวันออกกลาง ทำให้สามารถควบคุมการแพร่ระบาดของโรคได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ทำให้ประชาคมระหว่างประเทศเกิดความเชื่อมั่น ในการป้องกันและรับมือกับโรคระบาด และมีความร่วมมือในการเฝ้าระวังและความพร้อมในการรับมือกับการระบาด ทำให้ประชาชนไทยมีความปลอดภัยมากขึ้นจากโรคระบาดอุบัติใหม่ นอกจากนี้ กรอบความร่วมมือด้านสาธารณสุขทำให้อาเซียนและประเทศบวกสามได้แบ่งปันประสบการณ์ในการพัฒนาด้านสาธารณสุข จัดฝึกอบรมบุคลากรทางการแพทย์ และได้ร่วมมือกันสร้างเครือข่ายหลักประกันสุขภาพ (ASEAN Plus Three Universal Health Coverage) เพื่อผลักดันให้ประชาชนทุกคนได้เข้าถึงบริการทางสุขภาพ

4. การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเปราะบางต่างๆ

- อาเซียนให้ความสำคัญกับการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายในการเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยเร่งสร้างเสริมความเข้มแข็ง ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของกลุ่มเปราะบางต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

- การดำเนินการในกรอบอาเซียนได้สนับสนุนการดำเนินการภายในประเทศของไทย ทำให้ไทยแสดงบทบาทเชิงรุกในเวทีระหว่างประเทศในฐานะประเทศที่มีนโยบายแข็งขันในการดูแลกลุ่มเปราะบางในสังคม และเพิ่มพูนขีดความสามารถของกลุ่มดังกล่าวให้มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคม อาทิ การจัดตั้งและใช้ประโยชน์จากเครือข่ายผู้ประกอบการสตรีอาเซียน (ASEAN Women Entrepreneurship Network) เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขยายความร่วมมือทางธุรกิจ พัฒนาบรรณดรรชนีผู้ประกอบการสตรีในอาเซียน

- อาเซียนได้เห็นชอบต่อแผนปฏิบัติการระดับภูมิภาคว่าด้วยการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่การคุ้มครองทางสังคม ซึ่งมีเป้าหมายยกระดับคุณภาพชีวิต ขจัดอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนา

ของสตรี เยาวชน คนพิการ ผู้สูงอายุ โดยจะมีการรับรองในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 27 ในเดือนพฤศจิกายน 2558

- อาเซียนได้เห็นชอบต่อแผนปฏิบัติการระดับภูมิภาคว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรีและเด็ก ในอาเซียน ที่จะมีการรับรองในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 27 ในเดือนพฤศจิกายน 2558

- สำหรับด้านคนพิการ อาเซียนได้ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ ดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยได้รับการสนับสนุนจากประเทศคู่เจรจา เช่น ญี่ปุ่น

ความท้าทาย

1. อาเซียนยังขาดระบบการประเมินผลที่วัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรมและบอกได้ว่าข้อริเริ่มต่าง ๆ ของอาเซียนมีผลต่อประชาชนและสังคมในทางปฏิบัติมากน้อยเพียงใด และเท่าเทียมกันหรือไม่ การประเมินผล การดำเนินงานที่ผ่านมา เช่น การประเมินผลครึ่งแผน (Mid-Term Review - MTR) มักใช้จำนวนมาตรการที่ได้ดำเนินการแล้วเป็นตัวชี้วัด

2. มิติด้านสังคมและวัฒนธรรมครอบคลุมประเด็นต่างๆ อย่างกว้างขวาง และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก จึงเกิดความท้าทายในทางปฏิบัติที่ไทยประสบ อาทิ ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาคประชาสังคมและภาควิชาการ ยังไม่มีการประสานทำที่ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเพียงพอ ขาดบูรณาการแผนงานและงบประมาณ มีอุปสรรคในการดำเนินงานข้ามหน่วยงาน ทั้งระดับประเทศและระดับภูมิภาค

3. แนวทางการดำเนินงานของอาเซียนที่เน้นฉันทามติ อาจทำให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการตัดสินใจ หรือทำให้มาตรการที่ออกมาไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

4. ความตระหนักรู้เกี่ยวกับประชาคมสังคมและวัฒนธรรมในวงกว้างยังมีน้อย และมีอุปสรรคในเรื่องภาษาเมื่อเทียบกับประชาคมเศรษฐกิจและประชาคมการเมืองและความมั่นคง

5. ประเด็นด้านสังคมมักจะเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน ซึ่งประเทศสมาชิกอาเซียนมีระดับการพัฒนาในเรื่องสิทธิมนุษยชนที่ไม่เท่าเทียมกัน มีผลต่อการจัดอันดับความสำคัญของประเด็นการคุ้มครองกลุ่มเปราะบางในสังคมไม่เท่าเทียมกัน

กองสังคมและวัฒนธรรม
กรมอาเซียน
พฤศจิกายน 2558